

**KITNIYOS -
I WISH I WERE
A SEPHARDI**

Source Materials
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

KITNIYOS - I WISH I WERE A SEPHARDI

① וְעֵינֵינוּ

נִיאֲמַר מִשָּׁה:
 אֶל־הָעָם זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֶזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
 יֵאָכֵל חֶמֶץ:

② חֶמֶץ - פֶּסַח - אֶרֶב

These are the species of grain with which a person fulfills his obligation to eat matzah on the first night of Pesach: - He fulfills the obligation with wheat, - barley, - spelt, - rye, - and oats.^[15]

③ אֶרֶב - פֶּסַח - אֶרֶב

חֶמֶץ - פֶּסַח - אֶרֶב
 חֶמֶץ שֶׁבִּלְתֵּי שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן מִן שְׁעוּרֵין כּוּסְמוֹן גּוֹלְבָא שִׁיפּוֹן דִּישְׂרָא שִׁיבּוֹלַת
 שׁוּעַל שְׁבִילֵי תַעֲלָא יְהֵי אִין אֹרְזוּ וְדוּחֵן לֹא מְנַהֲנֵי מִלֵּי *אִמְר רַבֵּי שְׁמַעוֹן
 בֶּן לֶקִישׁ וּבֶן תַּנָּא רַבֵּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וּבֶן תַּנָּא רַבִּי ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר
 *קָרָא לֹא תֹאכַל עֲלֵינוּ חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵינוּ מִצּוֹת דְּבָרִים הַבָּאִים לְיָדֵי
 חֶמֶץ אֲדָם יוֹצֵא בְהֵן יָדֵי הוֹבְתוּ בְּמִצְוֵה יֵצְאוּ אֲדָם שְׁאִין בְּאִין לְיָדֵי חֶמֶץ אֲלֵא
 לְיָדֵי סִירְחוֹן מְתַנִּיתִין דְּלֹא כְרַבֵּי יוֹתֵנן בֶּן גּוּרֵי דְאִמְר אֹרְזוּ מִן דְּגֵן הוּא וְחַיִּיבִין
 עַל חֶמְצוֹ כֶּרֶת *דְּתַנִּיא רַבֵּי יוֹתֵנן בֶּן גּוּרֵי אוֹכְרֵי בְּאֹרְזוּ וְדוּחֵן מִפְּנֵי שְׁקָרֻב
 לְחֶמֶץ

④ חֶמֶץ - פֶּסַח - אֶרֶב

מֵאֵי שְׁנֵי תַבְשִׁילִין
 אָמַר רַב הוֹנָא סִילְקָא וְאֲרוּזָא רַבָּא הוּא
 מִיְהַדְרָא אִסְלִקָא וְאֲרוּזָא הוּא אִיל וְנִפְיָא מִפּוּמְיָא
 דְרַב הוֹנָא אָמַר רַב אִשִּׁי שְׁמַע מוֹנָה ⁽⁶⁾ דְרַב
 הוֹנָא לִית דְּחַיִּישׁ לְהָא דְרַבֵּי יוֹתֵנן בֶּן גּוּרֵי
 דְתַנִּיא רַבֵּי יוֹתֵנן בֶּן גּוּרֵי אוֹכְרֵי *אֹרְזוּ מִן דְּגֵן
 הוּא וְחַיִּיבִין עַל חֶמְצוֹ כֶּרֶת וְאֲדָם יוֹצֵא בּוֹ
 יָדֵי הוֹבְתוּ בְּפֶסַח חוֹקִית אָמַר אֲפִי' דְגּוֹבִיצָה
 שְׁעֲלִין רַב יוֹסֵף אָמַר צְרִיךְ שְׁנֵי מִינֵי בִשָּׂר אַחַד
 זָכַר לְפֶסַח וְא' זָכַר לְחַגִּיגָה

⑤ חֶמֶץ - פֶּסַח - אֶרֶב

כִּיִּתְּ דַּשׁ לֵה גְדֵי יוֹתֵנן בֶּן גּוּרֵי . וְעַמְמָא דְלִינֵי בַּח לְיָדֵי חֶמֶץ
 אֲלֵא לְיָדֵי סִירְחוֹן כֶּרֶת כָּל שְׁעָה (בְּשִׁילָה לְהֵי)

(6)

חמץ

הוא חמץ וכו' וכו' (כ"א)

א אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד. והם שני מיני חטים שהן החטה והכוסמת. ושלת מיני השעורים שהן השעורה ושבלת שועל והשיפון. אבל הקטניות כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסחו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חמץ אלא סרחון : ב חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים לעולם אינם באין לידי חמץ אלא אפילו הגיחון כל היום עד שנתפח הבצק הרי זה [ג] מותר באכילה. שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פירות הן כגון יין וחלב [ד] ודבש וזית ומי תפוחים ומי רמונים וכל כיוצא בהן משרר יינות ושמינים ומשקין.

השגת הראב"ד
ה"ב. אלא אפילו הגיחון כל היום עד שנתפח כל הבצק הרי זה מותר באכילה. פ"א אין דבר זה פסוק ולא בכל מידים בו דמי דלפן עושין חמץ גמור ולפן מיניו על המולד כדפי' נ"ב. ונ"ב. כפי מים וזכור.

(8) חמץ (ס"א) (ס"ב)

(7) חמץ (ס"א) (ס"ב)

הקפח (ח) ומי פירות אין מחמיצין כלל ושורו לכתחלה ולכן נהגו להמחה קמח למיטקות בלבד ולבשל אצל מי פירות עם מים מחמיצין וכן כתב המימוני [פ"א מהל' חו"מ הל"ב] וזה לשון מי פירות כגון יין וחלב ודבש ושמן וזית ומי פסחים ורעשים וכל כיוצא בהן אין מחמיצין והוא שלא יתערב בהן מים ולא נמערב אפילו כל שהוא הרי זה חמץ עד כהן המי' [פ"ד מהל' חו"מ הל"ו] קילור ורטייה והסלנית והריחוק'א שנתן לטבן חמץ מותר לקיימן בפסח שהרי נפסל לטבן חמץ ממש וקטניה כגון אורז ודוחן ופולין ועדשים וכיוצא בהם אין בהם משום חמץ ולא עוד אלא אפילו לא תרד וכיוצא בו ברותחין וכסחו בבגדים עד שנפח כמו בלף שהחמץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חמץ עכ"ל ועל כ"ל להחזיר (ק) מאלו שמוכרין מעברי הבשמים (ק) שקורין רי"ז ופי' בערוך שהוא אורז ואלו למרים בפרק ערבי פסחים [דף ק"ד:] שמע מינה לית דהש להא דא"ר יוחנן בן טרי דאמר אורז מין דגן הוא ואפילו לדברי רש"י שפי' אורז מילי"ז מכל מקום איש מהמשה המינין תדע מלל הש"ב ליה בבביתא בגמרא [ברכות ד' לו.] אמנם גיבוי ה"ר יתכן מקורבול כהן בספר המעלות הקלר אשר יבד נראה לוי לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח ולא מטעם חמץ כי טעמו הוא בידם כדפרישית אלא משום גזירה הוא דכיון דקטניות מעשה קדרה הוא ודגן נמי מעשה קדרה כדפרישית אלא משום גזירה הוא דכיון דקטניות מעשה קדרה דלחיי ודאי מעשה קדרה וגם מידי דמדיגן [הוא] כגון חמשת המינין כדאי' בס' השעולין [כ"ג דף פ"ה:] דקיי לקטניות מידי דמדיגן וגם יש מקומות שרגילין לעשות מהן פת כמו מהמשה המינין ולכן אתי לאחלופי לחומס שאינם בני תורה ולא דמו למיני ירקות כגון כרוב וכרשין וכיוצא בהן דהיינו לא דמו כלל לדגן ולא אתי לאחלופי ומנהג הגון הוא לומר מכל קטניות ומכל דבר שקורין ליגונים וגם מרדל כגון לאסור משום דהוא מידי דמדיגן אע"ג דגמרא דא' שרי' אורי' אורז והו' דוקא בימייהו שהיו בקי'אין טלן [במלכות] אוסור והיה אצל הטהור בחזרת האחרונים גזרו כדפרישית וכיוצא בזה הטעם פירש רב סעדיה גאון גבי דין ליה בוב שהלך בין חרות הראשונים לחרות האחרונים (פ) ואפילו ליתו במים חמץ כגון לאסור דלמנה אתי ליתו במים קרים עכ"ל גיבוי ורבינו ברוך ורבינו שמשון מאוירא לא היו אוכלין מיני קטניות בפסח אצל ה"ר יחיאל מפרי"ן היה רגיל לאסור פול הלגן שקורין פיי"ש ומעשה בא' חמץ

ועל הקטניות כגון פוי"ש ופרי"ש ורי"ש ועדשים וכיוצא בהם רבותינו נוהגים בהם איסור שלא לאוכלם בפסח כפ"ה וכן נראה. כסדומ' ששמעתי על הפול"ש שלא לבשרי בפסח כי אם כמים ורחמים סתהלת נתינתן בקדרה, ונרדמים נוהגים בהם היטב, ומורי רבינו יהואל היה נוהג לאכול בפסח פול הלגן שקורין פוי"ש ונס היה אומר כן בשם גדולים, וסביא רביה דאפילו באורז דחשיב ליה רבי יוחנן בן גורי סין דגן לגבי חימוץ. קאמר תלמודא לית דחש לה לא דרבי יוחנן מיהו קשה הדבר מאד להתייר דבר שנוהגין בו העולם איסור מימי חמץ הקטניות דסתמא לא נהגו בו איסור סתמא חימוץ עצמו דלא עשו בדבר שהתינוקות של בית רבן שלטו ההלכה יודעין דאיכא נהדיא בפסחים דאין בא לידי חימוץ בא מה' המינין, ולכן נראה לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח, ולא מהמט חימוץ עצמו כי טעמו הוא דומר כן אלא מטעם גזירה הוא. דכיון דקטניות מעשה קדרה הוא, ודגן נמי מעשה קדרה הוא כדפרישית אי הוי שרי'אן קטניות אולי אתי לאחלופי

(9) חמץ (ס"א) (ס"ב)

ובהגדות מיימוניות פרק ה' (ה"א דפי' קושטא) כתב בשם סמ"ק (פי' רכז עמ' רלא הגהות הר"ף אות יב) על הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים אוסור לאכול בפסח וכן ה"ר שמואל מאוירא אצל ה"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היטב וקשה מאד הדבר להחזיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור (פי' פסחים נ:) ונראה שלא נהגו בו איסור משום חימוץ דלא עשו אינשי בה דמיונות קדרה וקטניות מעשה קדרה גזירה הא אטו הא וגם יש מקומות שעושין פת מקטניות ואחי לאחלופי דייקא שהיא מעשה קדרה אצל מיני ירקות א' דלא דמי לדגן כלל לא אתי לאחלופי, וגם פעמים תצאה מעורבת בהם ואי אפשר לבררו יפה והתירל כמו כן יש לאסור

בפסח משום דהוא מידי דמדיגן (פי' גריס נה.) אף על גב דבימייהו היה מותר מכל מקום עתה יש להחזיר דורות הללו שאינם בקיאים כל כך באיסור והיטב דורות הראשונים כדפריש רב סעדיה גאון ב' עכ"ל וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה (פי' חמץ) כל זה בשם סמ"ק (פס) ולית דהש לדברים הללו וזלתי האשכנזים (ב):

10) אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה

(b) בחיטין ובשעורים (א) ובכוסמין ובשיבולת שועל ושיפון (ג) אבל לא באורז ודוחן ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות. ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חיטין מתערבין בהן (ג) וחומרא יתירה היא זו (ה) ולא נהגו כן:

11) ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (נ"ה ס"ג מ"ג).

כמעט אולם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מטעם שטעם הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על ענינם ולא ידעמי למה עכ"ל:

12) שאלה: תבואה של מיני קטניות שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים, וקרוב לודאי הוא שנתחמצה, שרי להשהות בפסח או לא?

13) והנה בשו"ת בשמים ראש (סי' שמח) כתב, שהנמנעים מאכילת אורז וקטניות בפסח, מנהג זרות הוא, וקרוב הדבר שנסתרבב המנהג מעדת הקראים שלא ידעו לחלק בין לחם של מיני דגן ללחם של אורז וקטניות וסברו שהכל מחמיץ, והלילה לאסור בחינם דברים המותרים, והמתמירים לאסור עתידים ליתן את הדין. ע"ש.

14) ובאמת שהגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סי' תנג) כתב: „מעיד אני על אבא מארי הגאון (החכם צבי) ז"ל, שכמה צער נצטער אותו צדיק על מנהג האשכנזים להמנע מאכילת אורז וקטניות בפסח, והיה אומר, אי איישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז, שהוא חומרא דאתי לידי קולא, שיוצא ממנו חורבא ומכשול להכשל באיסור חמץ גמור, כי מתוך שאין אורז ומיני קטניות מצויים להם לאכול ולשכוע, צריכים לאפות מצה הרבה מאוד, ואין נזהרים בעיסה כדת וכהלכה, ועוד שנמנעים משמחת יום טוב מסיבת חומרא כזו שאין לה טעם ולא ריח, ואשרי שיאחו צדיק דרכו וניפץ חומרות אלו אל הסלע“.

15) וצ"ע בלקוטי מהר"ל אחר שהביא המנהג הלז כי שהאוכלם בפסח עובר בלאו ולא חסור וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה (פירי שמים) (א) כ"י, ע"ש.

16) א אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה: בקטים ובשעורים ובכוסמין ובשבילת-שועל ובשפון (ב) (והמנהג לקח לכתחלה חטים) (מהר"ל), (ג) באכל לא בארז (ד) ושאר מיני (ה) קטניות, וגם אינם באים (ה) לידי חימוץ, יגמור לעשות מהם תבשיל: הגה (ו) ויש אוסרין (טור והג"מ פ"ה ומדרכי פי"ב ש"ס). והמנהג באשקנז להחמיר, (ז) ואין לשנות.

3

17) רש"י פ"ק

מיהו, פשוט דאין אוקרים בדיעבד (ח) אם נפלו (ט) תוך (ב) התבשיל, (י) וכן מתר (ג) להדליק בשמנים הנצפים מהם, (יא) ואין אוקרין אם נפלו לחוה התבשיל. (יב) וכן מתר להשהות מיני קטניות בבית (ת"ה סימן קיג). וזרע אקליין"א (מהר"ל) ועניי"ס אליינד"ר אין מיני קטניות (ד) [7] (יג) ומתר לאכלן בפסח, בן נראה לי:

18) נאמר אדם (אשה ב')

ה"ה המנהג מאכלת קטניות אנתו שנתו מזני אשכנזים לא מצעיה אם נעשה ע"י הסכמת צור או גאוני ארץ שהיו צימם ההם דפשיטא דאסורא אלא אפילו אם לא נעשה בהסכמה כיון שנתפשט מנהג זה לא גרע ממנהג שהתמירו נזות ישראל על עזמן לספור ז"י וכחז רש"ל במשנה סי' ו' דאפי' לדעת הר"ש א"א להחיר א"כ יתחרטו כלם וה"י נעין שיחחרטו כל מדינות אשכנז ואם כן לכ"ע לא מהני התרה וקיימי צאיסור דרננן אלא אם כן אין לו מה יוכל דלו הו' חיי נפש, אבל אם יש לו לאכול ד"א א"א להחיר כלל. ואפילו במקום דהו' חיי נפש נ"ל יומר מסתבר להחיר קטניות דאין עושין ממנו קמח וממנו אפי' לא להחיר דהו' חיי נפש דהו' חיי נפש נ"ל דרך לפשות ממנו קמח ויש ט' כל ג' טעמים שכתב הפוסקים, אחד דהו' מדי דמדגן, ב' דיש ט' גרעני דגן, ג' דמתחלף בקמח מה שאין כן בקטניות דלא מתחלף ועוד דגמלי ספק שאם יראו מבשלין גרויפין מן רענקע שיבשלו גם כן גרויפין מן ה' מיני דגן ומעולם לא שמעתי להחיר זה. ושמעתי שנק"ק פיורדא בשנת תקל"א ל"ב שהיה רעב גדול באשכנז הושיט צ"ד והחירו צלבעס שקורין ערדעפיל כי באשכנז אין אוכלין ג"כ צלבעס כי שם עושין קמח מהם וגם החירו קטניות אבל לא מיני גרויפין. ובאמת לל"ע דלפי מה שכתב הר"ש סי' ר"ו דעת הר"ש וכן כתב שם רמ"א דנוהגין ככזרע ראשונה דמהני התרה ואם כן הו' דין דקטניות ככל דין נדר, וא"כ צריך עיון איך אפשר להחיר כמ"ש דהא נעין שיחחרטו כולם כמו שכתב רש"ל ופ"מ ואף דרש"ל כתב כחומרת ז"י שהוא לכלל ישראל אפשר דבה ה"ה מדינא אם לא שנאמר דהיה תקנה ע"פ חכמי דור דבאמת לא מהני התרה אלא יש לו דין איסור דרננן וצמקוס דוסק לא גזרו או אפשר שהיחידים קבלו זאת וק"ל כרשנ"א דהו' כאיסור תורה רק כן היה הקבלה דצמקוס דוסק לא ינטרך התרה ולא יהיה שום איסור ויותר נראה דע"כ לקושית הר"ש דהו' כנדר אלא דכר שקבלו יחידים או עיר אחת אבל דבר שנתפשט הו' כחוקת צור ואפשר שכן הוא חומרת נזות ישראל ואפילו יחחרט כל העולם לא מהני התרה וז"ע:

19) נאמר בורה ע"י

לשנות. ואפלו (ה) באחרון של פסח גם כן אין להקל בזה. ומכל מקום בשעת הדחק (ו) שאין לאדם מה לאכול, מתר לבשל כל המינים חוץ מחמשת מיני דגן, ומכל מקום גם בכגון זה (ז) גקדים קטניות לארז ודמן ורעק"ע, שהם דומין יותר לחמשה מינים ושניף בהו טפי למגור ויפשוט דהוא הדין לחולה אף שאין בו סכנה דמתר לבשל לו אם צריך לזה. אלא דצריך לבדק ולברר יפה יפה בדיקוי היטב שלא ימצאו בהם גרעינים מחמשת מיני דגן. וכתב התוס' סופר בתשובה סימן קכב, דאפלו במקום שיש להתיר, מכל מקום יחלוטנו לכתחלה ברותחין, דכל מה דאפשר לתמן מתקנינו, וכן פתב הסיי"אדם:

20) נאמר נאמר ב' ח' ה'

ובמקום אחד עמדו קצת מהחכמים שרצו לפרץ בזה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מדולי אשכנז חרדו לקראתם ועמדו בפרץ וקצתו דברי חכמים והחליטו האסור בקדינות אלו, ואין ללמד ממקומות שנותנים המר מאז ומקדם שלא נתפשטה ביניהם גזרת הגדולים ותקנתם בזה, וקמו לענין חכם לשא' ב' נשים וכו' וצא. וענין בקנטרס הנ"ל שגדול אחד היה מחמיר אף בקאפי"ס אג"ג ודפאי פרייץ ווא, נראה שרוצה להחמיר לפי שהתמוך לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות ויתירו הפל ויקרצו גזר הראשונים, ומ"מ אף במקומות שקבלו חמרא זו בקאפי"ס ג"כ אם תרכי קדם הפסח יש להקל וכמ"ש בשב"ח ח"ב סימן ה' ודלא כהח"ק יוסף, עכ"ד. ובמקומות אלו נזהרין הטר פשוט בקאפי"ס ואעפ"כ ורזין מקדימין לתרף את הקאפי"ס קדם פסח וגם לענין קדם שקולים אותם לגרר משם מצרובות ארז ושאר מינים להיות נקיה מכל משום חמרא דפסח וברכת טוב תבוא עליהם, וענין בשב"ח שם שכתב: בטי"א"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש נקמות שמשמשים בטי"א"א ואח"כ חזורים ומתבשרים אותם למכר ושמה נשתמש תחלה עם תבן, וכן שמעתי משלמים וכן רבים, לכן שומר נפשו ודחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו', ע"ש, ומ"מ נראה שאין לחשש לכלים שנתבשל בהם טי"א"א או נשפף מהטי"א"א לתוך המאכל, ויש נוהגין הטר בטי"א"א שפאה מן התגרים אשר במקדינות גדולים וגם הבקיאים מעידים שהוא פשר לפסח ע"י שמפירים במראה וטעם ורית שיש הקבל בין טי"א"א שנתבשלה ונתבשה לבין הטי"א"א הנפאה בדרך גזירתה ולא שלט בה אור לבשלה כלל:

C. What are KITNIYOS?

During Pesach, Ashkenazi Jews (those of European descent, from France, England, Germany, Russia, Poland, Hungary, Austria and the Low Countries) do not eat kitniyos (legumes), such as beans (soy, kidney, lima), peas, corn, rice, string beans, mustard, sesame, (some include peanuts), etc., and products containing them, even though these foods are not chometz. Oriental Jews never accepted this custom, whose origin is a Gaonic decree. Married women follow the custom of their husbands.

27
R. BUKHARIN

27
לחם = לחם
א"כ

והנה הוגר לי שגם הפרי שקורין עררנוס אין אוכלים בירושלים בפסח מפני גזירת קטניות. ובאמת פירא זה הוא מין קטנית שכן נרל בשרביט החח הקרקע ונקרא ג"כ בחכמת הבטאניק הילוענפלוכט, אמנם בקצת נשחנה משאר קטניות חרא ראינו סידגן דהיינו ראיין אוספין הפירות כגורן כרגן אלא מניחין אותן בשרביטין שלהן והשרביטין מתקשין כמו קליפי שקרים ויש להן ג"כ טראה שקרים והפירות אוכלים בארץ ישראל קלויים באש לקינוח סעודה ולמטעמים, ועוד דהפירא רוסה ללוויים (האועלניססע) ועל כן נקרא ג"כ גויס כל"א והיא רכה כאגוז ואין עושין ממנו קמח כלל רק סוחטין ממנו השמן ומה שנשאר עושין ממנו שטארקע, וכן א"א שיחערב בהן גרעיני רגן בשום אופן, כי הם גשארין בשרביטין ער אשר נקלפין לסחיטת שמן. ומאחר דיש ג"כ סברא לומר דמשקה פירות אפילו סאיסורי ראוריחא אינו אסור אלא מרובגן, ומנהגא דא"י אינו אלא בפירא גופא, כי שם אין עושין שמן מפירות אלו, ועיקר גזירות קטניות ב"ס לא היה על פירות באלה, אשר על כן אני נוטה להתיר השמן אם יסכימו עמי הרב דהאמבורג והרב רפאוען ואין לי פנאי להאריך כעת. ויש להוסיף על זה כי כבר תורה וקן מ"ה שר"ה זצ"ל כפפ"ט להתיר שמן שומשמין, ואף שבשמן שומשמין שפשט המנהג כא"י ובשאר ארצות לאיסור לא מלאני לבי להתיר, מ"ס בגורן דירן ראיין כאן הגי חששות שבשמן שומשמין אין להחמיר כ"כ. אח"כ שמעתי שהגאון רקאוונא ב"ס באר יצחק החיר שמן שומשמין.

28
הגאון בעל אבני נזר א"ח סי' שע"ג וכן

בדבר שמן הנעשה מערדניססע [בטנים] לפסח. ידע הדר"ג, שיש בזה מחלוקת גדולה בין האחרונים. הגאון בעל אבני נזר א"ח סי' שע"ג וכן הג' דמונקאטש במנחת אלעזר ח"א אוסרים, וכותבים שהם בכלל קטניות והם כשומשמין, שאסור לעשות ממנו שמן, ע"י א"ח סי' תנ"ג. אולם הגאון מקאוונא בשו"ת באר יצחק מתיר אפילו שמן שומשמין ודעתו דהמהרי"ל לא אסר אלא כשנעשה בפסח, אבל לא כשנעשה קודם הפסח, אז בטלים החטים המעורבים. ע"ש שהראה נפלאות בחריפות ובקיאות. וכן הגאון מהרש"ם ח"א סי' קפ"ג מתיר שמן הנעשה מראפס. והג' דר"צ הופמאן במלמד להועיל ח"א סי' פ"ה מתיר ג"כ שמן מערדניססע וכותב שהג' ר' שמשון רפאל הירש מפרנקפורט ז"ל התיר אף שמן שומשמין, ע"ש.

ואף שאיני ראוי לעמוד במקום גדולים, מ"מ נראה לי שהדין עם המקילים, דהנה בטור הביא שני טעמים לאיסור קטניות. אחד, שמתערבים בו חטים. ועוד, דאתי לאחלופי בדגן. והנה גדר הקטניות הוא שהוא מידגן ושעושים ממנו מעשה קדירה ושהוא גדל בשרביטין, ע"י ב"ט"ז לענין חרדל וע"י בחק יעקב שם. ובעל מלמד להועיל, שהי' בקי בחכמת הבוטאניק וחקר ודרש הכל באופן מדעי, כותב, שאין הערדניססע מידגן, היינו שאינם נאספים בגורן כדגן, אלא מניחים אותם בשרביטין עד שמתקשים. וגם אין עושים מהם קמח. אלא סוחטים מהם שמן וממה שנשאר עושים שטערקע. ולפי דעתו הם גדלים בשרביטין. אולם אני חקרתי ודרשתי ואמרו לי, שאין הם גדלים אלא אחד אחד באדמה ולפעמים שניים ולפעמים יותר.

ונחויו אנן דלטעם הא' מותר, שאין מתערבין בהם חיטים לעולם, כמו שכתב במלמד להועיל, שהם גשארין בשרביטין עד שסוחטים מהם שמן, ואפילו אם נתערבו בטלו קודם הפסח ולאחר שנעשה שמן הם לח בלח. ועוד, שמי פירות אינם אלא זיעה בעלמא (ע"י פסחים כ"ד) וא"כ אין לאוסרם. ולטעם השני, יש לומר, שאינם בכלל קטניות, דשומשמין שאני, שהוא בכלל קטניות, כמבואר ביור"ד סי' רצ"ב ס"ג, אבל לא ערדניססע. והג' דר"צ הופמאן הוכיח, שהאחרונים לא ידעו מה זה שומשמין והם חשבו שהוא מה שנקרא בל"א: מאהן [סולת] אבל באמת שומשמין הוא מה שקוראים: זעזאם, שנקרא גם בלשון ערבי: אלשומשום. אבל ערדניססע אינם בכלל קטניות. ואפילו נימא שהוא ספק יש להתיר, כמש"כ בב"י חו"מ סי' י"ג בשם הרשב"א, שכל שיש ספק במשמעות התקנה יש להקל, ע"ש. ועוד, שערדניססע לא היו שכיחים כלל בזמן גזירת הקטניות וע"י במג"א סוף סי' ש"א לענין טלית שנפסלו ציציותיו, ע"ש ודו"ק, ולחכם שכמותו יספיק הקיצור.

וע' במהרש"ם הנ"ל, שהביא בשם השו"ע של הרב, שלא גזרו איסור קטניות אלא כשבאו עליהם מים, שכיוצא בזה בה' מיני דגן אסור מדין התורה, אבל בלא באו עליהם מים, שגם בה' מיני דגן מותר,

לא יהא הטפל תמור מעיקר. וערדניססע אי אפשר שיבואו עליהם מים מחמת קליפתם הקשה. ואף שיש לפקפק ולומר, שגזרו בכל אופן כיון דאיכא לאחלופי, מ"מ בצירוף כל הטעמים הנ"ל יש לסמוך על המקילים, שהם נתנו טעמים לדבריהם, והמחמירים אמרו סתם, בלא נתינת טעם, אלא מחמת גזירה.

24) אורח חיים - אורח חיים

הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושיין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוץ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושיין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאוסרם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותה הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים, עיין בב"י ר"ס תנ"ג, שהר"י קרא לזה מנהג שטות, וגם משמע שהר"י יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו להוסיף לאסור עוד המינים שניתוספו אח"כ רק שא"א להתיר מה שכבר נהגו לאיסור, וכן בענין וקימעל אפשר לא היו מתחלה רגילים לזורעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור ולכן אף אח"כ שהתחילו לזורעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאוסרם שוב, ולכן גם הפינאטס לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש, ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י, ולאילו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פינאט אסור גם בפינאט אבל מספק אין לאסור, ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור, וכן ראיתי שנותנים הכשר על פינאט אויל מהאי טעמא.

הגה בדבר הפינאט שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח וכתר"ה תמה בטעם הדבר משום שמע שעושיין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שנורעין בשדות כשאר קטניות, אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל, שכל הדברים העושיין מהם קמח נאסרו ממנהג זה, דאין לך דבר העושיין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוראפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה, וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הטור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעורים שיתערבו נהגו לאסור, דהא ענין וקימעל שמתערבין בהן מיני חטים ושעורים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבדוקם ובח"י סק"ט כתב שלא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים מצד קושי הבדיקה, ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א, וחרדל כתב הרמ"א בסימן תס"ד שנהגין לאסור דהוי כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים, ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם, וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוץ חכמים, אלא שהנהיגו את העם להתמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני

25) אורח חיים - יבוא אורח חיים

נשאלתי אודות אשה אשכנזיה שנישאת לבעל ספרדי, ובהיותה בבית אביה היתה נוהגת כמנהג הוריה בכל החומרות שנוהגים, ומהם אכילת אורז וקטניות בפסח שנוהגים בהם איסור (כמ"ש הרמ"א סי' תנג), וכעת אותה נפשה לנהוג כמנהג בעלה לבשל אורז וקטניות ולאכלם בפסח, אם אין בזה משום, אל תטרש תורת אמך.

ד) ומעתה בני"ד אף שהאשה הנצבת בזה נהגה בנעוריה בית אביה שלא לאכול אורז וקטניות בפסח, הואיל ונישאת לבעל ספרדי שנוהג היתר בזה, גקבה תסובב גבר, ורשאית לנהוג היתר כמנהגו, שדינה כהולך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל, ואין דעתו לחזור, שנוהג כמנהג המקום שהלך לשם להקל, ואף גם זאת נוהגת להקל כמנהג בעלה, שאם לא תאמר כן בטל שלום הבית, שיהיו הלוקים בעיסתם, ומכל שכן לפמ"ש הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג (חאו"ה סי' ל), שהנהוג שלא לאכול אורז וקטניות בפסח, אסור לבשלם ביו"ט לצורך מי שנוהג היתר בהם. ע"ש. שהדבר עלול לגרום מחלוקת בין בעל לאשתו. (ובמקום אחר כתבנו בזה בד' הרב פעלים הנ"ל. ואכמ"ל.)

(28) יוסף ב' א' 67

שאלה: מה הדין בנוגע לאורו וקטניות בפסח, והאם על כל פנים יש להתיר להאכיל מהם בפסח לתינוקות שלא הגיעו למצוות?

ופדבר אם מותר לאחינו האשכנזים שנהגו איסור באכילת אורו וקטניות בפסח, להאכיל מהם את הילדים שלא הגיעו למצוות, הנה בגמרא (יבמות קיד.) למדנו מריבוי הפסוק „אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם“, להזהיר גדולים על הקטנים, שאסור להאכיל התינוקות דבר איסור. ונהלקו הראשונים אם הדין הזה נוהג גם במאכל האסור מדברי סופרים, שהרמב"ם (בפרק יז מהל' מאכלות אסורות הלכה כז) כתב, שאפילו דבר האסור מדברי סופרים אסור להאכיל בידים את התינוקות. והרשב"א בתשובה ח"א (סי' צב) סובר שאיסור דרבנן מותר להאכיל לתינוק. וכ"כ הר"ן (שבת קכא.). וכן דעת רבינו ישעיה מטראני (שבת קלמ.) ע"ש. ומרן השלחן ערוך או"ח (סי' שמג) פסק לאסור כדעת הרמב"ם. (וע' בתשובת ר' עקיבא איגר סי' טו, וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ה"ג היו"ד סי' ג. ואכמ"ל). אולם דבר שאין איסורו אפילו מדברי סופרים, אלא רק מכה מנהג לגדר וסייג, כמו איסור אורו וקטניות בפסח, נראה שאין מקום לאסור להאכילו לתינוקות שלא הגיעו למצוות, וכיוצא בזה כתב בשו"ת שם אריה (חלק אבן העזר סוף סי' צה), שאף למ"ש הרמ"א בהג"ה (או"ח סי' תסז סעיף ה) שהמנהג שלא לאכול פירות יבשים בפסח, שיש לחוש שמא נתנו אותם לייבשם בתנור שאפו בו המץ. מכל מקום לכל הדעות ראויים הם לקטנים, כיון שמנהגם זה הוא רק חומרא בעלמא.